

Uitbreiding van het basisonderwijs met een pedagogisch aanbod voor alle driejarigen, gekoppeld aan een herziening van de kleuterperiode. Dat stelt de Onderwijsraad voor, om zo de voor- en vroegschoolse ontwikkeling van alle jonge kinderen te stimuleren.

Samenvatting

Aanleiding: hoge deelname aan voorschoolse voorzieningen maar zorgen over kwaliteit

De ontwikkeling van kinderen op jonge leeftijd is van grote invloed op hun verdere leven. Tussen hun tweede en zesde jaar verwerven kinderen taal- en communicatieve vaardigheden, leren ze zich aan te passen aan de verwachtingen van opvoeders, leren ze samen te spelen, zich zelf aan te kleden en zelf te eten, en verwerven ze de voorwaarden voor aanvankelijk lezen en rekenen (vanaf ongeveer het vierde jaar). Kortom: de sociaalemotionele, motorische en cognitieve ontwikkeling neemt in deze periode een hoge vlucht. Internationaal onderzoek laat ook zien dat een kwalitatief hoogwaardig pedagogisch aanbod op deze leeftijd positieve effecten kan hebben op zowel de korte als lange termijn.

De omstandigheden waaronder kinderen opgroeien zijn in de afgelopen decennia veranderd. Ouders werken vaak allebei, waardoor kinderen meer gebruikmaken van verschillende vormen van opvang. Daarnaast is ook de thuissituatie veranderd, doordat kinderen opgroeien in kleine gezinnen met maar één of twee kinderen. Mede als gevolg daarvan hebben voorschoolse voorzieningen een pedagogische opdracht gekregen, die vroeger in veel sterkere mate bij de ouders lag. Daarnaast kan een kwalitatief hoogwaardig pedagogisch aanbod voor veel kinderen uit achterstandsgezinnen een belangrijke aanvulling op de thuissituatie betekenen.

Bijna alle driejarigen maken inmiddels gebruik van kinderopvang of van de peuterspeelzaal. Slechts 8% van de driejarigen neemt nog geen deel aan een voorschoolse voorziening. De kwaliteit van deze voorzieningen varieert echter sterk en laat in veel gevallen te wensen over. Peuterspeelzalen lopen leeg, met uitzondering van die voorzieningen die voor- en vroegschoolse educatie aanbieden voor achterstandskinderen. Tegelijkertijd is de deelname aan kinderopvang sterk gestegen. Hier ontbreekt het in veel gevallen echter aan een pedagogisch programma, bovendien blijkt de kwaliteit eerder af- dan toe te nemen. Voor achterstandsleringen bestaat wel een gericht programma van voorschoolse educatie, maar dit werkt segregatie in de hand. Bovendien blijkt er vaak geen sprake van een doorlopende leerlijn met de vroegschoolse educatie in het basisonderwijs.

De raad pleit daarom voor een pedagogisch hoogwaardig aanbod voor alle kinderen in deze belangrijke fase van hun ontwikkeling. Daarbij heeft de raad de hoogste verwachtingen van een vrijwillig aanbod door de basisschool, vergelijkbaar met dat voor de vierjarigen. Dit biedt tegelijkertijd mogelijkheden voor versterking van de gehele kleuterperiode van drie tot zes jaar.

Het advies gaat in op de vraag hoe een vrijwillig pedagogisch aanbod voor driejarigen vorm kan krijgen binnen de kleuterperiode van de basisschool. Daarmee wordt voortgebouwd op het advies *Een rijk programma voor ieder kind* waarin de raad heeft gepleit voor een breed speel-leerprogramma voor jonge kinderen.

Vormgeving van een pedagogisch aanbod voor alle driejarigen

De raad stelt voor alle driejarigen vijf ochtenden te laten spelen en leren in een pedagogisch rijke omgeving onder verantwoordelijkheid van de basisschool en onder leiding van goed opgeleid personeel. Daarbij is het van belang dat ontwikkelingsdoelen worden opgesteld zoals in Vlaanderen. Het gaat niet om doelen met een resultaatsverplichting zoals de kerndoelen en referentieniveaus, maar om brede doelen voor cognitieve, sociale en motorische ontwikkeling, met een inspanningsverplichting voor scholen.

Inhoudelijk bestaan er verschillende benaderingen bij voor- en vroegschoolse programma's. Verschillen zitten vooral in de breedte van het pedagogische aanbod en de mate van sturing door begeleidende leerkrachten en pedagogisch medewerkers. De raad doet geen uitspraken over welk programma de voorkeur verdient, die keuze is aan de school. Wel is nog weinig bekend over de effectiviteit van specifieke programma's, zodat het van belang is dat daar experimenten mee worden opgezet, die wetenschappelijk kunnen worden geëvalueerd.

Het publiek bekostigde pedagogische aanbod dat de raad voor ogen staat moet zo aantrekkelijk zijn dat ouders graag hun kinderen laten deelnemen, zoals dat nu ook geldt voor het bestaande aanbod voor vierjarigen. De structurele extra kosten voor de overheid van een dergelijk aanbod zijn relatief beperkt, naar schatting 100-200 miljoen euro. Dit is een gevolg van het feit dat de meeste driejarigen ook nu al gebruikmaken van diverse voorschoolse voorzieningen. De exacte kosten hangen af van de gekozen groepsgrootte en het opleidingsniveau van de leerkrachten. Gezien de jonge leeftijd van de kinderen vindt de raad het verstandig om een kleinere groepsgrootte te hanteren dan in de onderbouw van het basisonderwijs en minimaal de helft van het personeel over een kwalificatie op hbo-niveau (hoger beroepsonderwijs) te laten beschikken.

Daarnaast is een meerjarig ontwikkelings- en huisvestingsplan nodig. Een ontwikkelingsplan moet worden opgesteld om te voorzien in bijscholing van zittende leerkrachten, pedagogisch medewerkers en peuterspeelzaalleidsters. Uitbreiding van het basisonderwijs met een extra speelklas voor driejarigen vraagt, afhankelijk van het aantal kinderen van drie, vier en vijf jaar, aanpassingen in de huisvesting van scholen, waarbij het gewenst is dat de bijbehorende naschoolse opvang zo veel mogelijk op dezelfde locatie kan plaatsvinden.

Ook is aanvullend beleid nodig, zoals bijstelling van de kerndoelen en verbetering van de opleiding van het personeel. Daartoe zou de pabo een specialisatie voor jonge (3-8) en oudere kinderen (6-12) moeten aanbieden. De overlap in leeftijd dient om een doorlopende lijn in het basisonderwijs te garanderen. Om een brede inzetbaarheid van leerkrachten binnen de gehele basisschool te waarborgen zou een brede bevoegdheid moeten blijven bestaan, maar met de verplichting om bij wisseling tussen onderbouw en bovenbouw (en omgekeerd) een eenjarige bijscholing te volgen.

Voor invoering zijn op korte termijn verschillende varianten denkbaar, zoals een gezamenlijk aanbod van de basisschool met kinderopvang en peuterspeelzaal of geleidelijke vervroeging van de instroom in het basisonderwijs door aanzienlijke uitbreiding en bekostiging van

het aantal wendagen. Uiteindelijk is het doel om de driejarigen onder te brengen bij de basisschool, daar zijn de voorwaarden voor een verantwoorde situatie het beste te vervullen. De keuze voor een aanbod van vijf ochtenden maakt het mogelijk dat kinderen 's middags thuis of op de naschoolse opvang kunnen slapen. Op de lange termijn is uitbreiding naar negen dagdelen denkbaar, zoals gebruikelijk is in Vlaanderen en voor de vierjarigen in Nederland.